

կութեան թիւ ամենեւին չի տալիս համարեա թէ: Իբր քահանայ՝ չի մոռանում վանքերն ու եկեղեցիները ու սրբոց մասունքները: Չընայելով այդպիսի սեղմ, համառօտ տեղեկութիւններին երկրի արդիւնաբերութեանց մասին, այնուամենայնիւ երկրի տնտեսական վիճակի մասին որոշ գաղափար է տալիս: Խօսելով առանձին էրզրումի մասին խառնում է և ժամանակակից դէպքերը և երկրի դրութիւնը, հալածանքները: Կարնեցուց իմանում ենք, որ իր ժամանակին որեւէ կուսակալութիւն մի փաշայի էր տրւում կառավարելու անասման իրաւունքներով, իբր սեփականութիւն: Ինքը Կարնեցին «կեր» և «կերուածք» բառերով ամենից լաւ է բնորոշում փաշայի իրաւունքներն ու երկրի քաղաքական վիճակը, որ ներկայ դրութիւնից շատ էլ տարբեր չէ:

Գիրքը լուսաբանուած է ծանօթութիւններով, որ կցուած է վերջին: Կայ յատուկ անուանց ցանկ: Գրքի գինը չէ նշանակուած վրէն: Հրատարակութիւնը եղել է խնամքով և մաքուր:

Ա. Վ. Ղ.

Գիւ *) Ղը-Մոպասանի «Գեղեցկուհու խոստովանութիւնը եւ հանգուեալի գաղտնիք» թարգմ. ոս. Երուանդ Տէր-Յովհաննիսեանցի. 1903 թ. Բազու. գինն է 10 կոպէկ:

Գի ղը Մոպասան՝ Գիւստաւ Ֆլորբերի աշակերտը՝ իրապաշտ (réaliste) դպրոցի ցայտուն դէմքերէն մէկն է: Ֆլորբերի, Ալֆոնս Դոդէի, Գոնկուոն եղբայրներուն հետ Մոպասանը՝ իրապաշտ դպրոցի գլխաւոր ներկայացուցիչներէն մէկը եղաւ: Մոպասանը՝ իր գրչի տաղանդաւոր ընկերներէն այն բանով կը տարբերի որ իր ոճը՝ ոչ Ֆլորբերի շքեղութիւնը, ոչ Դոդէի նուրբ հեգնութիւնը, և ոչ Գոնկուոն եղբայրներէն չարչրկուած՝ տպաւորական (impressionniste) նկարագիրն ունի: Մոպասանը ժուժկալ, ուժեղ, գրեթէ դասական լեզուով մը իրապաշտ պատմուածքներ գրած է, ուր ապշեցուցիչ ճշտութեամբ մը կը նկարագրէ գեղջուկներու, մանաւանդ նորմանդիացի գեղջուկներու բարքերը, պզտիկ բուրժուաներու և գործակատարներու (employé) նիստ ու կացը, անոնց ապրելու, զգալու, խորհելու եղանակները: Մոպասանը բացի պատմուածքներէ ունի մէկ

*) Guy de Maupassant պէտք է կարդալ Գի ղը Մոպասան և ոչ թէ Գիւ. Ֆրանսերէնի մէջ 9 տառի մօտ դրուող և տառը չի հնչուիր:

քանի վէպեր, ինչպէս Une Vie, Bel Ami, Notre Coeur, Pierre et Jean. Բայց ինքը նշանաւոր է իբրև պատմող, պատմաւածքներ գրող:

Մոպասանի պատմաւածքները՝ հայերէնի թարգմանուած են մասամբ: Պ. Երուանդ Տէր-Յովհաննիսեան մեզի կու տայ երկու նոր պատմութիւններու թարգմանութիւնը: Մոպասան շատ ու շատ պատմաւածքներ ունի գրած. բոլորը թարգմանել, կարծենք, միտք չ'ունի. որովհետև եթէ Մոպասանը ունի հիանալի պատմաւածքներ, ունի և այնպիսիները, որոնք շատ քիչ հետաքրքրութիւն կարող են արթնցնել մեր մէջ: Վախճամ պ. Տէր-Արդէասեանի թարգմանածները այդ տեսակներէն ըլլան:

Ահա քանի մը բառով Գեղեցկունոյ խոստովանութիւնը: Բրբտանեցի կոմս մը՝ իր կնոջ մասին կասկածներ ունի: Կինը թէև իր ամուսինը չի սիրել, բայց անոր հաւատարիմ է: Կոմսի կասկածները կը ծագին պահապանէն որը միշտ, գիշեր ժամանակ, մէկու մը գաղտագողի գնալ գալը կը նկատէ: Պահապանը՝ գիշերային այցելուն՝ կոմսի կնոջ սիրահարը կը կարծէ: Կոմսը կը վճռէ սարսափելի վէժ լուծել:

Անգամ մը, երբ ընթրիքը վերջացուցած էին, կոմսը իր կնոջ կը հարցնէ թէ չ'ուզէ՞ր արդեօք իրեն ընկերանալ, «որպէս զի սպանեն ամէն գիշեր իր հաւերը գողացող աղուէսին»: Կինը վայրկեան մը տատանելէ յետոյ, կ'ընդունի ամուսինի առաջարկը: Կը դիմեն որոշուած տեղը ու դարանի կը մտնեն: Կը սպասեն, յանկարծ «ամուսինս բռնելով ձեռքս, բոլորովին փոխուած ձայնով ասաց. «Տեսնո՞ւմ էք ծառերի ետև նրան»: Ես սկսեցի դիտել, բայց ոչինչ չը կարողացայ նշմարել: Էրվէն անընդհատ աչքերիս մէջ նայելով սկսաւ դանդաղ բարձրացնել հրացանը: Ես ինքս ևս պատրաստուում էի հրացանս պարպել, երբ նկատեցի երեսուն քայլաչափ հեռաւորութեան վրայ լուսնու լուսով լուսաւորուած մի մարդու»:

Ահա այդ էր աղուէսը: Կինը անմիջապէս կը հասկնայ. կ'ուզէ աղմուկ բարձրացնել, բայց գնդակը կը մեկնի ու գետին կը գլտորէ անծանօթը:

Սպանուողը՝ փոխանակ տանտիրուհիին հաւերը գողնալու, աղախինին հաւերը կը գողնար ամէն գիշեր: Կոմսը՝ սպաններ էր, խաբուելով պահապանէն, իր աղախինին սիրահարը:

«Եւ հէնց այդ վայրկեանից ես հասկացայ, որ պիտի անհաւատարիմ գտնուեմ դէպի իմ ամուսինս» կը վերջացնէ գեղեցկունին իր խոստովանութիւնը:

Հանգուցեալի գաղտնիքը.—Կը մեռնի մայրը, ու զաւակները անոր մամին շուրջը հաւաքուած՝ կը սգան: Օ՛, որքան

բարի էր իրենց մայրը ու որքան պարկեշտ: Լաց ու կոծերէ յետոյ քոյրը իր եղբօր կ'ըսէ.

«Դու գիտե՞ս, թէ ինչպէս մայրիկը սիրում էր կարգալ իր հին նամակները. նոքա բոլորը այստեղ պահարանումն են, և արդեօք լաւ չէ՞ր լինի որ մենք ևս այս գիշեր կարդանք վերջին անգամ նրա մօտ և մի անգամ ևս վերականգնացնենք նորա ամբողջ անցեալը. դա կը լինէր մի միջոց, որ կը յիշէինք գոնէ վերջին անգամ նորա մօրը և մեր անծանօթ նախորդներին, որոնց նամակներն այստեղ են գտնուում, և եթէ յիշում ես, որոնց մասին նա յաճախ խօսում էր»:

Ու արկղէն հինցած, դեղնած նամակի ծրարները կը հանեն ու յաջորդաբար նամակները կը կարդան: Կը վերցնեն ծրար մը, որուն վրայ ոչինչ գրուած չէ. կը բանան ու կը գտնեն այսպէս խօսքեր. «Իմ պաշտածս, ես քեզ սիրում եմ խելագարի նման... ես գգում եմ թէ ինչպէս շրթունքներդ դիպչում են իմ շրթունքներին, աչքերդ՝ աչքերիս, մարմինդ՝ մարմնոյս կայլն»:

Եղբայրը՝ քրոջ ձեռքէն կը խլէ նամակը. կը նայի ստորագրութեան՝ «Հէնրիկ»: Իրենց հօրն անունն էր սակայն Ռենէ: Ուրեմն այդ նամակը իրենց հօրմէն չէր: Քոյր ու եղբայր ապշութենէն կը քարանան. եղբայրը քրոջը կ'ըսէ.

«Այժմ քոյրիկս հեռանա՞նք այստեղից»:

Թարգմանութիւնը՝ իր արատներով հանդերձ՝ տանելի է. մարդ այս լեզուն՝ աւելի դիւրութեամբ կը կարդայ քան գրաբարի և աշխարհաբարի խառնուրդ charabia-ն:

Թարգմանութիւնը կատարուած է սակայն, փոխանակ բնագրի վրայէն՝ ուսերէնից:

ԶԱԽԻՆ

Պոլ Բուրժէի «Մի խոստովանութիւն» վէպիկ թարգմ. Ֆրանսերէնից ն. Յարոյ. 1903 թ. Թիֆլիզ գինն է 15 կ.:

Պոլ Բուրժէ՝ Ֆրանսայի այն գրողներէն է, զորս կարելի է բնորոշել միակ բառով մը—«սալոնական»: Պոլ Բուրժէ գրակա-նութեան դիլետանտ մը, սիրող մըն է: Ստեղծագործութեան պէտքը՝ իր մէջ կիրք մը չէ, ինչպէս Միրբօի մը, Զօլայի մը, Բօլ Ատանի մը, Ֆրանսի մը մէջ: Խնքը աշխատած է վերլուծել կարգ մը հոգեբանական կնիքներ, որոնք անտարբեր պիտի թողէին բուն ժողովուրդը, ժողովրդական անկեղծ, խորունկ գըրականութեան մը սիրահարները: